

Т.П. ЛІЩУК-ТОРЧИНСЬКА (кандидат філософських наук, доцент,
докторант кафедри соціальної філософії та філософії освіти)

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ,
Україна

ltorch@mail.ru

ФІЛОСОФСЬКО-ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ НАРАТИВНОГО ІСТОРІОПИСАННЯ

Умови виробництва історичних текстів на сьогодні включені до предметності філософсько-історичного дослідження. Мета статті полягає у представленні синтезу ідей, пов'язаних з концептуалізацією наративного історіописання, що були сформульовані у XIX столітті в філософії історії. Дослідження виходить із розвинутого О.С. Лаппо-Данилевським принципу побудови історичного знання на основі номотетичної чи ідеографічної пізнавальних точок зору. Узагальнюємо, що у філософсько-історичних пошуках XIX століття визначилися головні напрями у стосунку до концептуалізації наративного історіописання: спочатку у Л. фон Ранке – на позитивістському ґрунті, пізніше – на основі неокантіанства – у В. Вінде́льбанда, Г. Ріккерта, та поєданого з філософією життя – у Г. Зімме́ля, а також з феноменолого-герменевтичних позицій – у В. Дільтея.

Ключові слова: історичний наратив, ідеографічний підхід, розвиток наративного історіописання Л. фон Ранке, рефлексія над історіописанням в неокантіанстві та філософії життя, оцінка наративного жанру В. Дільтея.

Постановка проблеми. Рефлексія над виробництвом власних текстів становить, на думку М. де Серто, виняткову рису історичної науки [11]. Однак, питання історіописання знову виявилися в центрі уваги дослідників, котрі працюють в царині філософії історії, тільки у другій половині XX століття. З цього часу умови виробництва історичних текстів включені до предметності філософсько-історичних досліджень. Одне із питань, на якому зосереджена увага дослідників у зв'язку з історіописанням – це питання історичного наративу. Смысл наративності в значенні побудови історичних текстів вивчають у контексті звернення до парадигмальних підстав історичної науки, уточнення її об'єкта і предмета, інструментів історичного пошуку, а також у процесі нової постановки питань, що стосуються структури історичного знання, способів та форм його вираження, обґрунтованості пояснень та інтерпретацій, висновків в історичному тексті.

Одна із закономірностей вивчення історії наукового напрямку була визначена Г.-Г. Гадамером при перегляді ним історії герменевтичних ідей під час дослідження дільтеївської програми пізнання гуманітарних наук. Сутність цієї закономірності полягає в тому, що кожен важливий поворот у методології науки змушує заново дослідити історію ідей, що мають стосунок до цього повороту [2, с.221]. Поряд з цим, слід критично ставитися до акцентів на становленні наукової теорії для обґрунтування її основних положень. З цього приводу глибоку думку висловив О.С. Лаппо-

Данилевський: «Вивчення генези нашого знання може, звісно, придатися і для з'ясування його основ, але не дає йому сили: і велика істина, і велика омана мають свою генезу, але про пізнавальне значення їхнє не можна будувати висновки за їхньою генезою» [7, с.87].

Отже, вивчення історії становлення наукового напрямку або течії слід розглядати співвідносно із уже сформованою в сучасній науці теорією. Тому, перш ніж звернутися до філософсько-історичних витоків нарративного історіописання, слід визначити чільні напрями трактовки історичного нарративу в сучасній гуманітаристиці. Е. Топольський вичленив три контексти в дослідженні історичної нарації: історичний нарратив як текст професійних істориків, як предмет дослідження нарративістичної філософії історії, як «складова частина» «літератури» «відповідного періоду» [12, с.22–23]. У нашій роботі трактовку історичного нарративу визначатиме перший із зазначених контекстів. Під історичним нарративом будемо розуміти спосіб історіописання професійних істориків, що відбувається за певними правилами, які спрямовані на забезпечення цілісності історичного тексту, смислової визначеності зображуваних подій, виявлення просторово-часових параметрів минулого, погляду на минуле з позицій його значення та наслідків. Поряд з тим, ми усвідомлюємо необхідність поєднання при вивченні історичного нарративу різних контекстів.

Зіставлення сучасного образу теорії з її історичними витоками передбачає не стільки встановлення залежності теорії у процесі її формування від тих ідей, що їй передували, скільки виявлення в останніх смислів, котрі на сьогодні набувають актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Питання виробництва історичних текстів актуалізуються на сьогодні разом з поглибленням рефлексії про нове історичне мислення (Й. Рюзен), про нові способи осягнення минулого (П. Берк, М. Кукарцева), роздумів про розвиток знання про минуле в світлі нової гуманітаристики (Е. Доманьська) та ін. Щодо ступеню напрацювань дослідників у царині витоків концептуалізації нарративного історіописання, відзначимо неоднакову міру їхньої уваги до внеску Л. фон Ранке, В. Дільтея, В. Віндельбанда і Г. Ріккертта та Г. Зіммеля у розвиток філософії історії в частині історіописання. Достатньо досліджено творчість Л. фон Ранке як класика історіописання, праці В. Дільтея в руслі розробки ним «філософії життя», розробку В. Віндельбандом і Г. Ріккертом «філософії цінностей», доробок Г. Зіммеля в царині соціології. Між тим, необхідний аналіз та систематизація тих поглядів філософів та істориків, що мають значення для формування нарративного образу історіописання.

Мета дослідження. Головний об'єкт роботи – філософсько-історичні пошуки в царині історичного дослідження та історіописання у ХІХ столітті, адже в цей час були визначені основні підходи та методи, спрямованість досліджень в історичній науці. Зрозуміло, що у філософсько-історичних текстах цього періоду не була сформована концептосфера нарративного історіописання, вона з'явилася значно пізніше. Мета статті полягає у представленні синтезу ідей, які перебувають у логічному зв'язку з Філософсько-історичні витоки концептуалізації нарративного історіописання

концептуалізацією нарративного історіописання та актуальні для вивчення історичного нарративу.

Виклад основного матеріалу дослідження та обґрунтування отриманих наукових результатів. В часи формування історії як академічної дисципліни було започатковано дві традиції дослідження: позитивістська, яка була виражена у дослідженнях істориків Л. фон Ранке, Ш. Сеньобоса та Ш.-Л. Ланглуа, та антипозитивістська, що була представлена у працях філософів В. Віндельбанда, Г. Ріккєрта, В. Дільтея, Г.Г. Шпета, а також І.Г. Дройзена, О.С. Лаппо-Данилевського – істориків, до яких можна застосувати сказане Х. Уайтом: «Я думаю, що всі великі історики робили одночасно й історію, й філософію історії» [4,с.34]. Не дивлячись на важливість відзначеного розмежування, виходити в тлумаченні витоків нарративного історіописання з поділу на позитивістську та непозитивістську трактовки історії в тому сенсі, що одна з них продукує науковий варіант історії, а інша – ненауковий, на наш погляд, було б необґрунтованим. При вирішенні завдань дослідження ми будемо спиратися на розвинений О.С. Лаппо-Данилевським принцип, відповідно до якого побудова історичного знання здійснюється на основі двох пізнавальних точок зору: номотетичної та ідеографічної [7,с.137]. В межах номотетичного підходу аналіз минулого в нарративному аспекті не містить підстав, тому що «Найголовніші її (номотетичної точки зору – Т. Л-Т.) представники звичайно переносять логічні принципи "природознавства" в область історичної науки, вони радше користуються готовими поняттями, почерпнутими з "наук про природу", для наукової обробки матеріалу, ніж самостійно вибудовують систему власне історичних понять» [7,с.137]. Відтак, йдеться не стільки про різні методи дослідження з позицій номотетичного та ідеографічного підходів, скільки про відмінності в трактовці об'єкта дослідження. В ідеографічному підході до аналізу історії увагу зосереджено на індивідуальності минулих подій. Проте дана спрямованість не виключає в межах ідеографізму відмінностей у трактовках минулого з огляду на те, що **ідеографічний** підхід містить настанови позитивізму, неокантіанства, філософії життя та герменевтичну і феноменологічну лінії у філософії.

Коли йдеться про програму реалізації наукового історіописання, є сенс звернутися, перш за все, до творчості Л. фон Ранке, адже, як вважає Л. Стоун, «...Перша "наукова історія" була сформульована Ранке в дев'ятнадцятому сторіччі та заснована на вивченні нових джерел матеріалів» [13,р.5]. Дійсно, Л. фон Ранке вперше виголосив принцип, який упродовж тривалого часу вважали непорушним правилом історіографії: «писати історію так, як вона насправді відбувалася» («wie es eigentlich gewesen»). У нарисі «"До критики нового історіописання"» (Додаток до "Історії романських і германських народів") Л. фон Ранке заклав основи позитивістської програми історичного пошуку, визначивши предмет дослідження, принципи історіописання, та методи дослідження. «Німецький ідеалізм вплинув на німецьку історіографію, а через її посередництво на деяких інших істориків. Ранке вже перебував під деяким впливом Шеллінга і Ліщук-Торчинська Т.П., 2014

особливо Гумбольдта, за словами одного з новітніх істориків, Гумбольдт – ”великий теоретик”, а Ранке – ”великий практик” вчення про ідеї» [7,с.250], – відзначив О.С. Лаппо-Данилевський. Однак у дослідників творчості Л. фон Ранке зустрічаємо суперечливі оцінки його дослідницької роботи і практики в частині історіописання: з одного боку, визнають започаткування ним основ наукового історичного дослідження, з іншого – з його іменем пов’язують розвиток історичної нарації, так само як кризу нарративного історіописання – з критикою основ ранкеанської програми історичного дослідження. В. Дільтей, оцінюючи творчу спадщину Л. фон Ранке, зазначив: «...предметом його оповідного мистецтва стало формування сучасних держав, їх боротьба за владу, їх зворотній вплив на становище всередині країни, що розглядалося в порядку появи національних історій» [3,с.147]. Подієва історія, пізнання законів, акценти на історії держави і діяннях видатних осіб, розгляд індивідуальності через всезагальність – такі головні риси напрацьованого та реалізованого Л. фон Ранке у його дослідницькій роботі історичного методу. В основі історичного бачення Л. фон Ранке, згідно слів В. Дільтея, міститься його «універсально-історична точка зору» – ідея всесвітньої історії: «Його горизонтом була всезагальна історія, будь-який предмет він схоплює з цієї точки зору, і в цьому він збігався з цілим напрямом історіографії, що розвивався, починаючи з Вольтера аж до Гегеля і Нібура» [3,с.147]. Відмітна риса ранкеанських історичних поглядів полягає в тому, що він «по-новому побачив відносини між політичним прагненням до влади, внутрішнім державним розвитком і духовною культурою [3,с.147] та ще у тому, що «У своїх великих історичних працях... поміщає сенс, значення, цінність епох та націй в них самих. Вони ніби центровані на самих собі» [3,с.150]. Складовою частиною дослідницької практики Л. фон Ранке став емпіризм його досліджень, що проявилось в спіранні на розшукуванні в архівах матеріали, до яких він застосував метод критики джерел. Згідно характеристики Х. Уайта, «Ранке, наприклад, говорить: ми йдемо в архіви, ми вивчаємо їх, ми повертаємося. Ми класифікуємо здобуте і ми описуємо його. Отже, існує фаза дослідження й існує фаза письма» [4,с.35]. Л. фон Ранке властиве прагнення до об’єктивності, спрямованість до істини, досягнення якої можливе тільки шляхом ретельної дослідницької праці. Ф. Мейнеке таким чином оцінив історичну роботу Л. фон Ранке: «...усвідомлюється також, що перед нами не унікальне високе мистецтво, а насамперед серйозна воля до наукового відображення реальності історії за допомогою всіх наявних засобів пізнання» [8,с.442].

У запропонованій Л. фон Ранке програмі історичного дослідження є ряд недоліків. Зокрема, В. Дільтей звернув увагу на те, що Ранке «не доходить до аналізу і понятійної думки про взаємозв’язки, що діють в історії» [3,с.146], підкреслюючи, що ця ідея в Л. фон Ранке абсолютизована, оскільки «мету він бачив виключно в цьому одному, ніяк не обговорюючи інших цілей» [3,с.146].

Г. Ріккерт та В. Віндельбанд розвивали методологію пізнання гуманітарних наук. В. Віндельбанд в такий спосіб обґрунтовує необхідність Філософсько-історичні витоки концептуалізації нарративного історіописання

і визначає настанови критичного методу: «..замкнута за своєю внутрішньою природою система норм лише в окремих місцях відкриває свій зв'язок нашої свідомості, ...загалом ми змушені при з'ясуванні окремих норм та їх теологічного значення для досягнення загальнозначущості спиратися на ті емпіричні передумови, які містяться у фактичному процесі індивідуального і соціального життя» [1,с.231]. Свої ідеї В. Віндельбанд виклав у працях: «Прелюдії: промови та статті» (1883), «Історія та природознавство» (1894), «Про систему категорій» (1904), «Про свободу волі» (1904) та ін. Історію як науку, що вивчає індивідуальне, він відніс до наук ідеографічного типу. Однак індивідуальне не виключає всезагального; проте загальність в науках про культуру відмінна від загальності у природничих науках – цю думку, поряд з В. Віндельбандом, розвиває Г. Ріккерт [9,с.477–478].

Основи нової науки були викладені Г. Ріккертом у працях «Межі природничонаукового утворення понять» (1896), «Науки про природу і про культуру» (1899), «Філософія історії» (1904), «Головні проблеми філософської методології, онтології та антропології» (1934) та ін. Визначаючи місце історичної науки, Г. Ріккерт кваліфікує її як науку «оціночну та індивідуалізуючу» й підкреслює, що спосіб подання в ній змісту відрізняється від способу подання змісту у природничих науках. Поряд з тим, він вважає, що історичним наукам притаманні «ілюзії пізнання», які пов'язує з формою подання даних: «...зміст здебільшого оповитий в історичній науці наочним матеріалом. Вони дають нам його в наочному образі, який часто майже що цілком приховує його і для якого вони дають схему і контури, ми ж приймаємо потім цей образ за головне і розглядаємо його як відображення індивідуальної дійсності» [10]. Визначаючи відмінність між утворенням понять у природничих та суспільних науках, Г. Ріккерт ключовою категорією обирає категорію цінності [9,с.477–478]. Цінності постають основою смислоутворення, що, згідно слів Г. Ріккерта, відповідає здатності людини мати ціннісне ставлення до дійсності – трансцендентальну повинність» [10]. Цінності, які виконують, в значенні принципу відбору, регулятивну роль в історичному дослідженні, базуються на понятті культури: тільки на основі культури визначається наша здатність серед безлічі предметних проявів обирати те, «...що має значення для культурного розвитку і в чому полягає історична індивідуальність на відміну від простої різноманітності» [10]. Г. Ріккерт поділяє цінності на окремі (властиві групі в певний період часу) і загальнозначущі (що не пов'язані тільки з однією культурою чи певною групою, а такі, які мають значення для усього людства). Останнім він надає особливої ваги: «Жоден історик не цікавився б тими одноразовими та індивідуальними процесами, які називаються Відродженням або романтичною школою, коли б ці процеси завдяки їх індивідуальності не перебували у стосунку до політичних, естетичних чи інших загальних цінностей» [9,с.315–316].

В. Дільтей у працях «Вступ до наук про дух» (1880) і «Побудова історичного світу в науках про дух» (1910) пропонує своє вирішення питання про специфіку гуманітарних наук на відміну від природничих. Він

Ліщук-Торчинська Т.П., 2014

стверджує: «Центральна проблема теорії пізнання, що пов'язана виключно з науками про природу, полягає у фундуванні абстрактних істин, характеру їх необхідності, каузального закону, а також того, що стосується зв'язку достовірності індуктивних умовиводів з їх абстрактними підставами» [3,с.164]. В історичному дослідженні В. Дільтей виділяє рівні розуміння, кожний із яких відповідає певному етапові історіографії. Появу оповідного жанру як способу повідомлення про те, що відбулося, В. Дільтей вважає найпершою формою прояву історичної свідомості, значною мірою пов'язуючи її з психологічними якостями та соціальними потребами: «Тут задовольняється початкова потреба: допитливість щодо людських речей, особливо ж – щодо того, що стосується власної батьківщини. Це веде до зародження почуття власної національної і державної гідності. Так виникає оповідне мистецтво, незмінний зразок якого був даний Геродотом» [3,с.209].

Утвердження пояснювальної функції в історіографії В. Дільтей пов'язує з часами Фукидіда, бо саме тоді виникає уявлення про практичне значення історії, її виховну роль, що стає можливим внаслідок застосування певних принципів історичного дослідження, зокрема, виводу за аналогією [3,с.210]. Аналізуючи етапи в історіографічному поступі від праць давньогрецьких істориків і аж до історичних пошуків у XVIII ст., В. Дільтей вважає, що здобутки кожного із етапів відтворюються, «...продовжують своє подальше існування в історіографії. Мистецтво живої оповіді, поглиблене пояснення, що спирається на систематичне знання, розкладання на окремі комплекси мотивів і принцип розвитку – всі ці компоненти підсумовуються і посилюють один одного» [3,с.211]. Отож, згідно логіки В. Дільтея, «жива оповідь» також повинна бути включеною до царини сучасного історичного дослідження. У своїй програмі критики історичного розуму В. Дільтей обрав за основу категорії «життя», «розуміння», «переживання», визначаючи серцевину дослідження як спробу «подати власне місце наук про дух поряд з науками про природу, показати головні риси теоретико-пізнавального та логічного взаємозв'язку в цьому закінченому цілому і виявити важливість розуміння сингулярного в історії» [3,с.162]. Відтак, предметом дослідження в гуманітарних науках постає життя у всій повноті його проявів, а способом дослідження – переживання та розуміння.

Широке коло філософсько-історичних питань було розглянуто Г. Зіммеlem у працях «Проблеми філософії історії: етюд з теорії пізнання» (1892), «До питання про філософію історії» (1907), «Проблеми історичного часу» (1916), «Про природу історичного розуміння» (1918). Доля творчої спадщини Г. Зіммеля суперечлива: його соціологічні ідеї отримали загальне визнання та включені у соціологічний дискурс, а роботи з філософії історії значною мірою виявилися немов би поза чинною філософсько-історичною критичною рефлексією нащадків. Своїм завданням Г. Зіммель визначає критичну рефлексію над історичним реалізмом, «для якого історична наука – дзеркальне відображення того, що відбулося, таким, ”яким воно насправді було ”» [5,с.530]. До історичного пізнання, за аналогією із предметно-

Філософсько-історичні витоки концептуалізації нарративного історіописання

перетворювальною діяльністю людини, що спрямована на природу, Г. Зіммель вживає характеристику «формуюча сила духу, який пізнає» [5,с.530]. З-поміж завдань філософії історії він називає «...встановлення тих окремих норм, які ми... робимо критерієм переказу і підставою (Wehikeln) викладу» [6,с.38]; суспільний нормативний простір вчинків; еволюції та зміни, які обумовлені внутрішніми характеристиками особистості чи зовнішніми чинниками [6,с.38]; а також розрізнення апостеріорного та апостеріорного в історії, межа між якими надзвичайно тонка і рухома [6,с.40]. Як бачимо, поставлені Г. Зіммелем питання цілком збіжні з тими, які були пізніше сформульовані у наративній філософії історії.

Основа творчості вченого, на думку Г. Зіммеля, та ж, що у поета і митця; схоже до них вчений вільний у своїй творчості – і не тільки в частині **історіописання**, але і в частині пошуку історичних фактів: «Вже в той час, як історик зважає, оформлює і приводить факти до такого ладу, щоби вони давали зв'язну картину психологічного перебігу, діяльність його наближається до діяльності поета» [6,с.23]. В цьому сенсі Г. Зіммель заперечує загальноприйнятту тезу про відмінність історичного дослідження та **історіописання** як різних етапів роботи історика. Історіописання передбачає аспекти дослідження, а дослідницька робота, яка завжди є пошуковою, настільки ж є творчою, як і робота на етапі історіописання. В одному й іншому випадку постать історика є визначальною, минуле виявляється підпорядкованим його організуючій та конструюючій роботі, а в кінцевому підсумку – його особі: «...Багато є під рукою прикладів відмінності не тільки в історичному викладі, а й у встановленні фактів» [6,с.23], – пише Г. Зіммель, пояснюючи таку відмінність переважно відмінністю світоглядів.

Цілком відповідає духу сучасної наративної філософії історії висловлена у праці «Проблема історичного часу» твердження Г. Зіммеля про те, що «ми повністю розуміємо подію за її наслідками» [5,с.520], адже головна особливість наративних речень, як вона була визначена в аналітичній філософії історії, характеризується особливостями їхньої конструкції. Остання містить виокремлення минулих подій за їхніми наслідками, які ми визначаємо з певної часової віддалі від того, що відбулося.

Г. Зіммель піддає критиці традиційне розмежування природничих та гуманітарних наук на основі інтенції останніх до індивідуальності та неповторності, та, поряд з характеристикою часу, запроваджує ще один вимір минулого – за місцем події – її просторову визначеність. Відтак, Г. Зіммелем постульовано зв'язок між безперервністю історії та описом події у категоріях певного ступеню загальності. Г. Зіммель дає оригінальну критику ранкеанських настанов щодо емпіричного дослідження минулого та точності його описання. На його думку, наслідком застосування принципу зображення подій у відповідності з тим, як ці події відбувалися, постає а) зведення подій до такого ступеню атомарності, за яким губиться всякий сенс; б) втрата індивідуальності історичного явища [5,с. 526–528]. Підстава

критики, як це пояснює Г. Зіммель, полягає в тому, що «Історичний елемент повинен залишатися достатньо великим, щоби його зміст утримував індивідуальність, через котру можливим був би вихід до «раніше» і «пізніше» за всіх інших» [5,с.528]. Свою незгоду з реалістичним підходом в історії Г. Зіммель виголошує цілком в дусі «філософії життя»: «Історичний реалізм полягає... в тому, що неминуче для історії інобуття стосовно життя все-таки відбувається за законами самого цього життя» [5,с.529].

Висновки. Історичний наратив як історіографічний текст вперше на ґрунті наукового історіописання був реалізований у програмі історичного дослідження Л. фон Ранке. Л. фон Ранке з позицій позитивізму визначив предмет та методи історичного дослідження, принципи історіописання. Г. Ріккерт та В. Віндельбанд запропонували ідею розрізнення природничих та гуманітарних наук на підставі дослідницького методу і способу утворення понять. У неокантіанстві, яке вони представляли, умовою історичного пізнання визначено ціннісне ставлення до минулого. В. Дільтей запропонував програму вивчення теоретико-пізнавального значення гуманітарних наук на основі категорій «життя», «переживання», «розуміння». Предметність дослідження на основі його програми передбачає звернення до «живої оповіді», щонайменше, в частині використання біографічного методу. У працях з філософії історії Г. Зіммеля міститься чимало важливих ідей, серед них дотичні до наративного історіописання. Евристичним надбанням для розвитку наративної філософії історії, на нашу думку, могло б стати застосування трактованої Г. Зіммелем спільності події та історії за допомогою понять «невпинна тривалість на основі апріорного знання», «підведення події під певне диференціююче поняття», «єдності, з доступним для огляду початком і кінцем», «атомарна структура того, що відбулося».

Список використаної літератури

1. Виндельбанд В. Прелюдии. Философские статьи и речи // Виндельбанд В. Избранное. Дух и история. – М.: Юрист, 1994. – С. 20–293.
2. Гадамер Х.-Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики. – М.: Прогресс, 1988. – 704 с.
3. Дильтей В. Собрание сочинений в 6-ти т.: Построение исторического мира в науках о духе. – М.: Три квадрата, 2004. – Т. 3. – 418 с.
4. Доманска Э. Философия истории после постмодернизма. – М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2010. – 400 с.
5. Зиммель Г. Избранное. Том 1. Философия культуры. – М.: Юрист, 1996. – 671 с.
6. Зиммель Г. Проблемы философии истории. Этюды по теории познания. – Изд-е 2-е. – М.: Книжный дом «Либроком», 2011. – 176 с.
7. Лаппо-Данилевский А.С. Методология истории: в 2-х т. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. – Т. 1. – 408 с.
8. Мейнеке Ф. Возникновение историзма. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2004. – 480 с.
9. Риккерт Г. Границы естественнонаучного образования понятий. – СПб.: Наука, 1997. – 532 с.

10. Риккерт Г. Науки о природе и о культуре [Электронный ресурс] // Культурология. XX век. Антология.. – М.: Юрист, 1995. – С. 69–103. – URL: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/rikk/nauk_pr.php (дата доступа: 15.11.2013).
11. Серто М. де. Разновидности письма, разновидности истории [Электронный ресурс] // Логос. – 2011. – № 4 (30). – С. 7–18. – URL: http://www.ruthenia.ru/logos/number/2001_4_30.htm (дата доступа: 20.11.2013).
12. Топольський Є. Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної нарації. – Київ: «К.І.С.», 2010. – 400 с.
13. Stone L. The Revival of Narrative: Reflections on a New Old History // Past & Present. – 1979. – Volume 85. Issue 1. – Pp. 3–24.

REFERENCES

1. Vindel'band V. Preljudii. Filosofskye stat'i i rechi // . Vindel'band V. Izbrannoye. Dukh i istoriya. – M: Yurist, 1994. – S. 20–293.
2. Gadamer Kh.-G. Istina i metod: Osnovy filosofskoy germeneytiki. – M.: Progress, 1988. – 704 s.
3. Dil'tey V. Sobraniye sochineniy v 6-ti t.: Postroyeniye istoricheskogo mira v nauках o dukhe. – M.: Tri kvadrata, 2004. – T. 3. – 418 s.
4. Domanska E. Filosofiya istorii posle postmodernizma. – M.: «Kanon+» ROOI «Reabilitatsiya», 2010. – 400 s.
5. Zimmel' G. Izbrannoye. Ton 1. Filosofiya kul'tury. – M: Yurist, 1996. – 671 s.
6. Zimmel' G. Problemy filosofii istorii. Etyud po teorii poznaniya. – Izd-e 2-ye. – M.: Knizhnyy dom «Librocom», 2011. – 176 s.
7. Lappo-Danilevskiy A.S. Metodologiya istorii: v 2-kh t. – M.: Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya (ROSSPEN), 2010. – 408 s.
8. Meyneke F. Vozniknoveniye istorizma. – M.: Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya (ROSSPEN), 2004. – 480 s.
9. Rikkert H. Granitsy yestestvennonauchnogo obrazovaniya ponyatiy. – SPb.: Nauka, 1997. – 525 s.
10. Rikkert H. Nauki o prirode i o kul'ture [Elektronnyy resurs] // – M: Yurist, 1995. – S. 69–103. – URL: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/rikk/nauk_pr.php (data dostupa: 15.11.2013)..
11. Serto M. de. Raznovidnosti pis'ma, raznovidnosti istorii [Elektronnyy resurs] // Logos. – 2011. – № 4 (30). – С. 7–18. – URL: http://www.ruthenia.ru/logos/number/2001_4_30.htm (data dostupa: 20.11.2013).
12. Topol's'kiy Ė. Yak mi pishemo i rozumiemo istoriyu. Taémnitsi istorichnoï naratsii. – Ki]v: «K.I.S.», 2010. – 400 s.
13. Stone L. The Revival of Narrative: Reflections on a New Old History // Past & Present. – 1979. – Volume 85. Issue 1. – Pp. 3–24.

Т.П. ЛИЩУК-ТОРЧИНСКАЯ (кандидат философских наук, доцент, докторант кафедры социальной философии и философии образования)

Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, Украина

ФИЛОСОФСКО-ИСТОРИЧЕСКИЕ ИСТОКИ

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИИ НАРРАТИВНОГО ИСТОРИОПИСАНИЯ

Условия производства исторических текстов в настоящее время включены в предметность философско-исторического исследования. Цель статьи заключается в представлении синтеза идей, связанных с концептуализацией нарративного историописания, которые были сформулированы в философии истории в XIX веке.

Исследование исходит из развитого А.С. Лаппо-Данилевским принципа построения исторического знания на основании номотетической или идеографической познавательных точек зрения.

Следан вывод, что в философско-исторических исканиях XIX века определились главные направления в отношении концептуализации нарративного историописания – сначала у Л. фон Ранке – на позитивистской почве, позже – на основе неокантианства – у В. Виндельбанда, Г. Риккерта и Г. Зиммеля, а также с феноменолого-герменевтических позиций – у В. Дильтея.

Ключевые слова: исторический нарратив, идеографический подход, развитие нарративного историописания Л. фон Ранке, рефлексия над историописанием в неокантианстве и философии жизни, оценка нарративного жанра В. Дильтеем

T.P. LISHCHUK-TORCHYNSKA (candidate of philosophical sciences, associate Professor, candidate for the Doctor of Philosophy of Department of social Philosophy and Philosophy of Education). National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine

PHILOSOPHICAL AND HISTORICAL INCENTIVE OF CONCEPTUALIZATION NARRATIVE OF THE HISTORICAL WRITING

In the second half of the 20th century the historical writing to be the center of research attention. Since that time the conditions of historical texts creation are included in the objectivity of philosophical and historical research. The attention of historians doing research is concentrated on historical narrative. The learning of history formation of scientific direction is considered in relation of the modern science. Narrative context of the historical writing is studied as an appeal to the paradigm of historical science, concretization on its object, subject and instruments the historical research. Narrative way of history writing is learned in the process of the new arising issues, related to historical knowledge structure, to the methods and forms of its expression, validity of the explanations and interpretation of the conclusions of the historical context. Talking about historical narrative we mean the way of history writing by professional historians. It aims at ensuring the integrity of historical text, semantic text, semantic certainty of the depicted events, revealing of spatial and temporal parameters of the past, producing the vision of the past from the viewpoint of its importance and conclusions.

The main object of the research is philosophical and historical study in the field of historical research and history writing of the 19th century. The goal of the article concerns the presentation of the synthesis of ideas, which are logically connected with the conceptualization of narrative history writing and are actual for historical studying. In our research we will rely on the O.S. Lappo-Danilevski principle, according to which the construction of historical knowledge is realized, basing on two cognitive points of view: nomothetic and ideographic.

The foundations of the positivist program of scientific research were laid by the historian L. von Ranke. The evaluation of L. von Ranke views is controversial: on the hand, he is famous as an historian who laid down the basics of scientific historical research, on the other hand his name is connected with the development of narrative history writing. History of events, emphasis on the state history, deeds of eminent people, individual considerations through generality are the main traits of historical method, launched by L. von Ranke. V. Vindelband and H. Rickert proposed principles of differentiation of natural and humanitarian science based on the research method and method of concept creation. H. Rickert qualifies history as “evaluative and individualizing” science. Finding out the difference between creation of notions in natural and social sciences, H. Rickert chooses value as a main category. Values are based on understanding of the culture. In the historical research they play regulative role. V. Dilthey defines the levels of understanding in historical research, each of which reflects some stage of historiography. V. Dilthey considers the emergence of narrative genre as the first form of historical consciousness reflection. Analyzing the stages of history, starting from the works of ancient Greek historians and up to historical searches of 18th century, V. Dilthey considers

the achievements of each stage as playable. So, according to the logics of V. Dilthey “the live narration” should also be included to the realm of modern historical research. In the philosophic works of G. Simmel there are many important ideas, related and similar to conceptualization of narrative historical writing. G. Simmel aims at finding out of the critical reflection upon historical realism. Heuristic output for narrative philosophy of history development in our opinion, would be to use G. Simmel researches elaborated to explain the connection between the event and the history in the concept of “continuous length based n on a priori knowledge”, of ”summing up the events under certain differentiating concept”, of ”unity with observable beginning and the end”, of “atomistic structure of that happened”.

On conclusion, in the 19th century the main ways of narrative approach were defined firstly on the positivist ground – L. von Ranke, later on the ground of neo-Kantianism – V. Vindelband, H. Rickert and G. Simmel and also on the ground of the combination of phenomenological and hermeneutic approaches – V. Dilthey.

Key words: historical narrative, ideographic approach, development of narrative history writing by L. von Ranke, reflection on historical writing in neo- Kantianism and philosophy of life, evaluation of narrative genre by V. Dilthey.

Стаття надійшла до редколегії 14.02.14

Прийнята до друку 19. 02.14